

הצגות של חבורות סופיות

© ארזים

24 בנובמבר 2016

1 תורת הכרקטרים - המשך

1.1 פונקציות מחלקה - המשך

בשיעור שעבר ראינו כמה משפטים. עוד מסקנה מהם היא הטענה הבאה.

טענה 1.1 תהי G חבורה סופית מסדר g , ויהיו χ_i הכרקטרים האי פריקים שלה. יהי $s \in G$ ונסמן בתור $c(s)$ את גודל מחלקת המידות של s . אזי:

1.

$$\sum_{i=1}^n \overline{\chi_i(s)} \chi_i(s) = \frac{g}{c(s)}$$

2. לכל t שאינו צמוד של s מתקיים

$$\sum_{i=1}^n \overline{\chi_i(s)} \chi_i(t) = 0$$

הוכחה: תהי f_s הפונקציה השווה לאחת על מחלקת הצמידות של s , ושווה לאפס אחרת. היא פונקציית מחלקות, ולכן ממשפט מהשיעור שעבר נוכל לכתוב

$$f_s = \sum_{i=1}^n (f_s, \chi_i) \chi_i = \frac{1}{g} \sum_{i=1}^n \chi_i \left(\sum_{t \in G} f_s(t) \overline{\chi_i(t)} \right) = \frac{c(s)}{g} \sum_{i=1}^n \chi_i \cdot \overline{\chi_i(s)}$$

לכן

$$f_s(t) = \frac{c(s)}{g} \sum_{i=1}^n \chi_i(t) \overline{\chi_i(s)}$$

עבור $t = s$, מקבלים

$$f_s(s) = 1 = \frac{c(s)}{g} \sum_{i=1}^n \chi_i(s) \overline{\chi_i(s)}$$

$$\frac{g}{c(s)} = \sum_{i=1}^n \overline{\chi_i(s)} \chi_i(s)$$

עבור t שאינו צמוד של s :

$$f_s(t) = 0 = \frac{c(s)}{g} \sum_{i=1}^n \chi_i(t) \overline{\chi_i(s)}$$

$$0 = \sum_{i=1}^n \chi_i(t) \overline{\chi_i(s)}$$

■

1.2 הפירוק הקנוני של הצגה פריקה

תהי G חבורה מסדר g , ותהי $\rho : G \rightarrow GL(V)$ יהיו $W_1, \dots, W_h$ כל ההצגות האי פריקות השונות של G , בעלות כרקטרים χ_i ומימדים n_i . נוכל לכתוב

$$V = U_1 \oplus \dots \oplus U_n$$

כאשר U_i כולן אי פריקות. אבל פירוק זה לא יחיד. לעומת זאת, נוכל לכתוב

$$V_i = \bigoplus_{U_j \cong W_i} U_j$$

הגדרה 1.2 הפירוק

$$V = \bigoplus_{i=1}^h V_i$$

נקרא הפירוק הקנוני של הצגה V .

משפט 1.3 1. הפירוק הקנוני הוא יחיד, כלומר הוא לא תלוי בפירוק לאי פריקות שממנו התחלנו.

2. ההטלה $p_i : V \rightarrow V_i$ לקואורדינטה i נתונה על ידי הנוסחה:

$$p_i = \frac{n_i}{g} \sum_{t \in G} \overline{\chi_i(t)} \rho(t)$$

הוכחה: נגדיר

$$q_i = \frac{n_i}{g} \sum_{t \in G} \overline{\chi_i(t)} \rho(t)$$

לפי טענה שראינו, הצמצום של q_i על תת הצגה אי פריקה $W \subseteq V$ אם כרקטר χ ממעלה n הוא הומוטתיה:

$$q_i|_W = \frac{n_i}{n_W} (\chi_i, \chi_W) \text{Id}_W$$

נוכיח את הסקלר: נגדיר עבור פונקציית מחלקות f ,

$$\rho_f = \sum_{t \in G} f(t) \rho_t$$

ראינו גם את ההגדרה הזו כבר, וראינו כי

$$\rho_f = \left(\frac{1}{n} \sum_{t \in G} f(t) \chi_\rho(t) \right) \text{Id}_V$$

ניקח

$$f(t) = \frac{n_i}{g} \overline{\chi_i(t)}$$

ואז נקבל

$$\rho_f = \frac{1}{n} \sum_{t \in G} \frac{n_i}{g} \overline{\chi_i(t)} \cdot \chi_\rho(t) \text{Id}_V = \frac{n_i}{n} \frac{1}{g} \sum_{t \in G} \overline{\chi_i(t)} \chi_\rho(t) \text{Id}_V = \frac{n_i}{n} (\chi_i, \chi_\rho) \text{Id}_V$$

אם $\chi \neq \chi_i$ נקבל $\lambda = 0$ (הסקלר), ואם $\chi = \chi_i$ נקבל $\lambda = 1$. לכן עבור $x = x_1 + \dots + x_h$ נקבל

$$\begin{aligned} q_i(x_i) &= x_i, q_i(x_j) = 0 \quad \forall j \neq i \\ q_i(x) &= x_i \end{aligned}$$

■

ולכן זו אכן ההטלה. ככה הוכחנו גם את היחידות.

דוגמא נגדיר $G = \{1, s\}$, $s^2 = 1$. יש לה שתי הצגות אי פריקות - הטריטיואלית, וזו שעבורה $s \rightarrow -1$. לכל הצגה W נוכל לכתוב

$$W = W^+ \oplus W^-$$

כאשר W^+ הוא סכום ישר של עותקים של ההצגה הטריטוראלית, ובהתאם W^- .

$$\begin{aligned} W^+ &= \{x \in W \mid \rho_s x = x\} \\ W^- &= \{x \in W \mid \rho_s x = -x\} \end{aligned}$$

אזי ההטלות הן

$$\begin{aligned} p^+ x &= \frac{1}{2}(x + \rho_s x) \\ p^- x &= \frac{1}{2}(x - \rho_s x) \end{aligned}$$

2 תת חבורות, מכפלות והצגות מושרות

2.1 חבורות אבליות

תהי G חבורה אבלית, כלומר לכל $s, t \in G$ מתקיים $st = ts$. מתקיים לכן $sts^{-1} = t$, ולכן יש מחלקת צמידות לכל איבר. לכן, כל פונקציה מתוך G היא פונקציית מחלקה.

משפט 2.1 התנאים הבאים שקולים:

1. G אבלית.

2. כל ההצגות האי־פריקות של G הן ממעלה 1.

הוכחה: נסמן $|G| = g$, וכן $n_1, \dots, n_h$ המימדים של ההצגות האי־פריקות של G . אזי ידוע כי מתקיים

$$\sum_{i=1}^h n_i^2 = g$$

אם G אבלית, אזי $h = g$, ולכן כל $n_i = 1$. אם כל $n_i = 1$, נובע כי בהכרח $h = g$, ולכן G אבלית - יש מחלקת צמידות לכל איבר. ■

טענה 2.2 אם G חבורה אבלית לאו דווקא סופית, אזי כל הצגה אי־פריקה של G היא ממעלה 1.

הוכחה: ברור כי עבור ההצגה ρ מתקיים לכל s, t :

$$\rho_s \rho_t = \rho_t \rho_s$$

נקבע s , אזי ρ_s מתחלף עם כל ρ_t . לכן ρ_s הוא איזומורפיזם של הצגות, ומלמת שור הוא מקיים $\rho_s = \lambda \cdot \text{Id}_V$. לכן כל תת מרחב של V הוא אינווריאנטי לפעולת G , ולכן אם ρ אי־פריקה, היא בהכרח ממעלה 1. ■

מסקנה 2.3 תהי A תת חבורה אבלית של חבורה G . נסמן $|G| = g, |A| = a$. אזי המעלה של כל הצגה אי פריקה של G הוא לכל היותר האינדקס של A בתוך G , $[G : A] = \frac{g}{a}$.

הוכחה: תהי $\rho : G \rightarrow GL(V)$ הצגה אי פריקה של G . נצמצם את ρ על A . נקבל הצגה $\rho_A : A \rightarrow GL(V)$. תהיי $W \subseteq V$ תת הצגה אי פריקה של A . לפי המשפט הקודם, $\dim W = 1$.

יהי V' תת המרחב של V שנוצר על ידי התמונות $\rho_s W$ לכל $s \in G$. נובע כי $V' = V$ אינווריאנטי תחת G , אבל V אי פריקה, ולכן $V' = V$. עבור $s \in G, t \in A$ מקבלים

$$\rho_{st}W = \rho_s \rho_t W = \rho_s W$$

נבחר $s_1, s_2, \dots, s_{\frac{g}{a}}$ נציגים של הקוסטים של A , ואז לכל $s \in G$ מתקיים

$$\rho_s W \in \{\rho_{s_1} W, \dots, \rho_{s_{\frac{g}{a}}} W\}$$

כמובן, כל $\rho_{s_i} W$ ממימד 1, וסכומם הוא כל V (אולי לא סכום ישר), ולכן

$$\dim V \leq \frac{g}{a}$$

■

דוגמא ניקח את החבורה D_{2n} , ובתוכה את תת החבורה C_n שהיא אבלית, ונקבל כי כל הצגה אי פריקה של D_{2n} היא ממימד לכל היותר 2. $[D_{2n} : C_n] = 2$.

2.2 הצגות של מכפלה ישרה

בהינתן שתי חבורות G_1, G_2 , ניזכר במכפלה הישרה שלהן $G = G_1 \times G_2$ - שאיבריה הם איברי המכפלה הקרטזית, והכפל בה מתבצע לפי קואורדינטה. ניקח הצגה $\rho_1 : G_1 \rightarrow GL(V_1)$, והצגה $\rho_2 : G_2 \rightarrow GL(V_2)$. נוכל להגדיר בעזרתן הצגה

$$\begin{aligned} \rho : G &\rightarrow GL(V_1 \otimes V_2) \\ \rho(s_1, s_2) &:= (\rho_1 \otimes \rho_2)(s_1, s_2) = \rho_1(s_1) \otimes \rho_2(s_2) \end{aligned}$$

כמובן מתקיים

$$\chi(s_1, s_2) = \chi_1(s_1) \cdot \chi_2(s_2)$$

אם $G = G_1 = G_2$, ניתן לשכך $G \rightarrow G \times G$ על ידי האלכסון, ואז הצמצום של ρ על האלכסון נותן הצגה פריקה חדשה של G .

משפט 2.4 1. אם $\rho_1 : G_1 \rightarrow GL(V_1), \rho_2 : G_2 \rightarrow GL(V_2)$ הצגות אי פריקות, אזי ההצגה $\rho_1 \otimes \rho_2$ של $G_1 \times G_2$ היא אי פריקה.

2. כל הצגה אי פריקה של $G_1 \times G_2$ ניתן להציג כטנזור של הצגות אי פריקות של G_1, G_2 .

הוכחה: מתקיים

$$\chi(s_1, s_2) = \chi_1(s_1) \cdot \chi_2(s_2)$$

ידוע לנו כי

$$\frac{1}{g_i} \sum_{s_i \in G_i} |\chi_i(s_i)|^2 = 1$$

עבור $i \in \{1, 2\}$ נרצה לחשב את

$$\frac{1}{g_1 g_2} \sum_{s_1, s_2} |\chi_1(s_1) \chi_2(s_2)|^2 = \left(\frac{1}{g_1} \sum_{s_1} |\chi_1(s_1)|^2 \right) \left(\frac{1}{g_2} \sum_{s_2} |\chi_2(s_2)|^2 \right) = 1$$

את החלק השני לא נעשה כאן, אבל ניתן להיווכח כי כל המכפלות האלה שונות, וכי יש לחבורה $G_1 \times G_2$ כמות מחלקות צמידות שהיא מכפלת הכמות של G_1, G_2 , ומכאן לסיים: אם n_i^1 הם המימדים של ההצגות האי פריקות של G_1 , ובדומה n_j^2 , נקבל

$$\sum_{i,j} (n_i^1 n_j^2)^2 = \left(\sum_i (n_i^1)^2 \right) \left(\sum_j (n_j^2)^2 \right) = g_1 g_2 = |G_1 \times G_2|$$

■

2.3 הצגות מושרות

יהי $H \leq G$ חבורות. כמון, נוכל להגדיר לכל $s \in G$ את הקוסט שלו, sH , ואת המנה, $\frac{|G|}{|H|} = [G : H]$, שגודלה $G/H = \{sH \mid s \in G\}$. תהי $\rho : G \rightarrow GL(V)$ הצגה של G . נתבונן בצמצום על H של ρ :

$$\rho_H = \rho|_H : G \rightarrow GL(V)$$

תהי $W \subseteq V$ תת הצגה של ρ_H , כלומר תת מרחב יציב תחת פעולת H . יהי $s \in G$. נתבונן במרחב $\rho_s W$. אם $t \in H$ אזי $\rho_{st} W = \rho_s \rho_t W = \rho_s W$ ולכן נעבור לדבר על $\sigma \in G/H$, עבורה נגדיר

$$W_\sigma = \rho_s W, s \in \sigma$$

כמובן שזה לא תלוי בבחירת s . כמובן, G פועלת על G/H על ידי $\sigma \rightarrow s \cdot \sigma$. כעת מתקיים

$$\rho_s W_\sigma = \rho_s \rho_{s'} W = \rho_{ss'} W = W_{s\sigma}, s' \in \sigma$$

לכן מקבלים כי G פועלת על $\{W_\sigma\}$. כעת נוכל לכתוב

$$\sum_{\sigma \in G/H} W_\sigma \subseteq V$$

מרחב זה שמור תחת G , מהנוסחה שראינו לפני רגע:

$$\rho_s W_\sigma = W_{s\sigma}$$

הגדרה 2.5 אומרים כי ההצגה ρ של G במרחב V מושרית על ידי הצגה θ של H במרחב W אם מתקיים

$$V = \bigoplus_{\sigma \in G/H} W_\sigma$$

בפרט, במצב זה, מתקיים

$$\dim V = [G : H] \cdot \dim W$$

נרצה לכתוב את ההגדרה מעט אחרת: לכל $x \in V$, ניתן לכתוב באופן יחיד:

$$x = \sum_{\sigma \in G/H} x_\sigma$$

כאשר $x_\sigma \in W_\sigma$. לחילופין, אם $R \subseteq G$ מערכת נציגים של הקוסטים של H , אזי

$$V = \bigoplus_{r \in R} \rho_r W$$

דוגמאות

1. ניקח את V להיות ההצגה הרגולרית של G , כלומר יש בסיס $(e_t)_{t \in G}$, ופעולה

$$\rho_s e_t = e_{st}$$

ניקח את W להיות המרחב שנפרש על ידי $(e_t)_{t \in H}$, עבור תת חבורה $H \leq G$. נגדיר את θ להיות ההצגה הרגולרית של H על W . מההגדרה, ברור כי V מושרית על ידי W .

2. עבור $H \leq G$, נגדיר את המרחב V להיפרש על ידי $(e_\sigma)_{\sigma \in G/H}$. נגדיר את ההצגה ρ של G במרחב V לפי

$$\rho_s e_\sigma = e_{s\sigma}$$

הצגה זו מושרית על ידי ההצגה הטרייויאלית θ של H במרחב $W = \mathbb{C} \cdot e_1$, שוב בבירור מההגדרה.

3. נניח כי ρ_1 של G מושרית על ידי θ_1 של H , וכי ρ_2 מושרית על ידי θ_2 (גם של H , G בהתאמה). ברור כי $\rho_1 \oplus \rho_2$ מושרית על ידי $\theta_1 \oplus \theta_2$.